

Dokumentation av Källunderlag, databasen Gender and Work

Dokumentationen fastställd 2021-05-17 av Jonas Lindström

Källunderlag Beteckning som används i databasen, vid administration, uttag m.m.	Västerås (Västmanland), accisrättens protokoll och handlingar 1757-1811
Projektsammanfattning Kort sammanfattning av projektet: vetenskaplig grund, varför detta material registreras.	<p>Inom GaW1 (2010-2014) registrerades försörjningsaktiviteter från Örebro accisrätt. Då detta visade sig generera intressant kunskap om lägre statligt anställda, deras hushåll samt relationen mellan anställda och statsmakt, beslöts att det inom GaW2 (2017-2021) skulle registreras motsvarande material, d v s från accisrätten i Västerås.</p> <p>Materialet från Västerås uppvisar stora likheter med det från Örebro. Det är påfallande att konflikter mellan tullanställda och allmänhet även här ofta syns i materialet.</p>
Period Den kronologiska period projektets källmaterial omfattar.	1757-1762 samt 1807-1811
Geografiskt område Det geografiska område projektets källmaterial berör.	Västerås stad
Projektansvarig Forskare som planerat och ansvarat för registreringsprojektet.	Maria Ågren
Registrerare Person(-er) som har arbetat med registrering i projektet.	Maria Ågren. Uppgifter om civilstånd har ofta fått sökas i husförhörlängderna. Här har även Linnea Henningsson, Benny Jacobsson och Carl Mikael Carlsson bidragit med uppgifter.
Registreringsperiod Registreringens start- och slutdatum.	1 juni 2018 till 10 september 2020
Moderator Person som modererat och godkänt registrerade fall.	Sofia Ling

<p>Urvalsprincip Beskrivning av den metodiska grunden för urvalet av projektets källmaterial. Varför har källserien valts? Om inte hel källserie har registrerats anges hur avgränsning har gjorts och hur omfattande de valda delarna är.</p>	<p>Material från Västmanland har valts utifrån forskningsprojektet GaW2:s undersökningsområde.</p> <p>Accisrätten i Västerås har efterlämnat två serier. Rättsprotokollen ligger som serie A (tre volymer). Dessutom har det bevarats inkommande handlingar som ligger i serie F (en volym).</p> <p>Serie A, rättsprotokoll, har valts ut för att de visat sig användbara i ett annat registreringsprojekt.</p> <p>I serie F förekommer konfiskationslistor och lösa lappar som även de kan ge uppgifter om arbete i verbfrasform. Slakta stut, föra smör, låta mala malt, sälja tobak, köpa stut, sända smör och blaggarn samt insalta kött är några exempel från 1705. Dessa uppgifter har inte tagits med.</p> <p>Hela volym A 3 har genomgått och registrerats (1807—1811). Dessutom har fem år från volym A 1 valts ut för registrering (1757—1762). Volym A 1 saknar många år och valet motiveras av att det gör att det går att följa fem år i följd.</p>
<p>Registreringsprinciper Specifika registreringsprinciper för projektet (utöver de generella för databasen), t.ex. hur noga olika variabler, som 'hushåll' eller 'rumslig kontext', har beaktats.</p>	<p>Samma registreringsprinciper som för projektet som helhet.</p> <p>Särskilda ansträngningar har gjorts för att hitta uppgifter om mäns civilstånd.</p> <p>Variablerna arbetsorganisation och hushållstillhörighet har inte registrerats.</p>
<p>Typ av aktiviteter översiktligt Vilka typer av aktiviteter projektet har genererat.</p>	<p>Främst administration och rättskipning, transporter, handel, arbetsledning.</p>
<p>Antal aktiviteter Antalet registrerade aktiviteter i projektet.</p>	<p>270</p>
<p>Antal fall Antalet registrerade fall i projektet.</p>	<p>53</p>
<p>Registrerad mängd källtext Ungefärligt antal registrerade källtrogna ord i genomsnitt per fall.</p>	<p>250</p>
<p>Volymuppdelning Principen för uppdelning av källunderlaget inför registrering.</p>	<p>Materialet är uppdelat och registrerat per år. Ingen uppdelning i ting (vinterting etc.) förekommer i materialet.</p>
<p>Falldefinition Principen för avgränsning av fall inom det använda källmaterialet.</p>	<p>Fall = ett ärende vid accisrätten.</p>

Källor: arkiv Källmaterialets placering: arkivinstitution, arkivnamn, serie.	Uppsala Landsarkiv, Accisrätten i Västerås 1697-1811, serie A, vol. 1 och 3.
Källor: genomgången mängd Antal volymer och om de helt eller delvis genomgåts.	För vol. A 3 har hela materialet genomgåts. För vol. A 1 har åren 1757-1762 genomgåts.
Källor: tillgänglighet Tryckta källor, reproduktioner (digitala, filmade) hos RA eller på annat håll, befintliga transkriptioner eller fotografier.	Handskrivna källor, dels fotade inom GaW-projektet (1807-1811), dels fotade av Arkiv Digital (1757-1762).
Lagrat bildmaterial Digitala fotografier lagrade i databasen (anges med Ja, eller Nej), samt uppskattning av mängden fotografier.	Ja
Källmaterial, beskrivning Vilka år och volymer som registrering skett från. Om originalet inte är tillgängligt ska det anges hur källmaterialet är tillgängligt. Källmaterialets beskaffenhet (bundet, lösa ark, fragment, etc.).	Vol. A 3 (fullständigt), vol. A 1 (urval). Materialet är som regel inte inbundet utan ligger i årsvisa fasciklar. Materialet för år 1811 visade sig innehålla en blandning av accisrättsmål och rådhusrättsmål. Bild 43-69 är helt klart accisrättsmål och har registrerats. Bild 23-37 är mer oklara men då tullare förekommer har uppgifter även från dessa sidor/bilder tagits med. Accisrätterna lades formellt ner år 1810 (se även nedan under Kommentarer).
Källkritiska kommentarer	De olika sysslor som tulltjänstemännen utförde i sina roller som anställda i tullverket var av administrativ karaktär. Rent kvantitativt ger accisrättsmaterialet därför en klar övertikt för det administrativa arbetet och därmed för mäns aktiviteter; stickprov tyder på att tio gånger så många mansaktiviteter som kvinnoaktiviteter finns i materialet under aktuell tidsperiod. Det betyder dock inte att det helt saknas information om kvinnors arbete. Om man undantar informationen om de tullanställdas arbete i statlig tjänst, uppvisar accisrättsmaterialet likheter med kämnärsrättsmaterialet. Båda källtyperna ger inblick i kvinnors och mäns försörjningsarbete, inte minst sådant som faller inom kategorierna administration, handel, transporter, mat och logi samt övrigt specificerat arbete. Båda källorna belyser också gråzonen mellan legala och illegala försörjningsaktiviteter.
Transkriberingsprinciper Beskrivning av principerna för transkribering av källmaterialet.	Källunderlaget har transkriberats källtroget enligt GaW:s transkriberingsprinciper. Transkriptionerna kontrollerade av Benny Jacobsson före registrering i databasen.

<p>Referenser Litteraturreferenser eller hänvisningar till forskare eller projekt som behandlat källmaterialet.</p>	<p>Rent allmänt kan det konstateras att accisrätternas material inte har utnyttjats så intensivt i svensk historisk forskning.</p> <p>För en presentation av de svenska tullarkiven i allmänhet, se Karin Wikberg, <i>Alla dessa tullar – en arkivguide. Vägledning till tullarkiv och tullhandlingar</i> (Riksarkivet 2006).</p> <p>Accisrättsmaterial används i Maria Ågren, <i>The State as Master: Gender, State Formation and Commercialisation in Urban Sweden, 1650-1780</i> (Manchester University Press 2017) och diskuteras i Jonas Lindström, red., <i>Fantastiska verb: Hur man fångar uppgifter om kön och arbete, Västmanland 1720—1880</i> (Opuscula Historica Upsaliensia 2020), kapitlet ”Domböcker”.</p>
<p>Kommentarer Övriga kommentarer och upplysningar.</p>	<p>Accisrätter var specialdomstolar som handlade mål om uppbörden av tullar och acciser. Att accisrätter skulle inrättas i Sveriges städer påbjöds genom en förordning år 1672. Accisrätterna var sedan i funktion fram till 1810 då de lades ner som en konsekvens av att den så kallade lilla tullen hade avskaffats. År 1748 fanns det enligt Kammarkollegiet 97 städer i riket där tullverket hade personal; Om regelverket följdes, bör det alltså ha funnits 97 accisrätter som verkade under sammanlagt 139 år.</p> <p>Accisrätterna skulle enligt 1672 års förordning sammanträda en gång i veckan eller så ofta som det behövdes. I mindre städer – och de flesta svenska städer var mindre vid denna tid – inträffade sammanträdena förmodligen mer sällan än veckovis. Förordningen föreskrev också att rätten skulle bestå av representanter för tullverket och för stadens ledning; så verkar det också ha fungerat. Domar kunde överklagas till den instans som accisrätten vid det aktuella tillfället sorterade under. I 1672 års förordning förutsattes detta vara Kammarkollegium men under 1700-talets lopp var det ofta Generaltullarrende-Societetens fullmäktige.</p> <p>Uppbörden av tull och accis, liksom accisrätternas verksamhet, reglerades närmare genom ytterligare ett antal förordningar; de tre viktigaste utfärdades 1756 och 1776.</p> <p>Särskilt påfallande i accisrättsmaterialet är den uppmärksamhet som ibland ägnas åt rörelser i rummet. Accisrättsprotokollen innehåller relativt ofta uppgifter om hur människor, djur och varor har färdats mellan olika städer men även om hur människor, varor och djur har rört sig i stadsrummet.</p>